

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено сучасний стан сільського господарства України, проаналізовано основні показники розвитку аграрного сектора за період незалежності країни. Також розкрито сутність існуючих проблем сільськогосподарських підприємств та перспектив аграрного сектора взагалі через дослідження ефективності менеджменту підприємств даної галузі. У результаті представлено авторські рекомендації щодо підвищення ефективності менеджменту підприємств агропромислового комплексу, які не є вичерпними та залежать від певного підприємства й специфіки його діяльності.

Постановка проблеми

Сучасний стан сільського господарства України не дозволяє стверджувати, що у довгостроковій перспективі відродження потенціалу даної галузі є можливим. У той самий час необхідно відзначити, що саме сільське господарство є однією з найбільш перспективних галузей економіки нашої країни, важливість якої неможливо недооцінити через стабільну тенденцію зростання кількості населення у світі, що, за прогнозами провідних вчених та економістів, невдовзі призведе до продуктової кризи, ознаки якої вже можна спостерігати у слаборозвинених країнах. Саме через зазначену можливість загострення продовольчої кризи у світі реалізація потенціалу сільського господарства України має стати одним із пріоритетних напрямків діяльності державних органів. Керівники вітчизняних сільськогосподарських підприємств повинні загострити увагу на проблемі підвищення якості продукції, що виготовляється на їхніх підприємствах, з метою посилення конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

Вищезазначене обумовлює актуальність розвитку сільського господарства України, проте існування багатьох проблем та недоліків у цьому процесі унеможливує стрімке зростання показників діяльності даної галузі. Однією з цих проблем є ефективність менеджменту аграрних підприємств, яка і є предметом дослідження даної статті.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Відзначимо, що питанню ефективності функціонування та управління підприємствами аграрного сектора України присвячені роботи таких відомих науковців, як: В. Андрійчука, О. Варченка, О. Гудзя, В. Збарського, М. Кісіля,

М. Кропивка, М. Коденської, О. Левандівського, П. Саблука, П. Стецюка, І. Титарчука, О. Шуста та ін. Однак, незважаючи на достатньо велику кількість теоретичних досліджень та розробок, все ж залишаються актуальними питання ефективності управління сільськогосподарськими підприємствами, що є запорукою успішного розвитку всієї галузі.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження служить сучасні методи ефективного управління сільськогосподарськими підприємствами в умовах посилення євроінтеграційних процесів України.

Методологічною основою є діалектичний метод пізнання процесів управління сільськогосподарськими підприємствами України. Такі загальнонаукові методи, як аналіз та синтез, використані з метою вивчення проблемних аспектів ефективності управління аграрними підприємствами та формування оптимізаційних напрямків й рекомендацій з покращення якості менеджменту зазначених підприємств.

Результати дослідження

Аналіз розвитку сільського господарства України за період 1991–2010 рр. дозволяє стверджувати, що протягом зазначеного періоду чітко простежується негативна динаміка показників діяльності підприємств аграрного сектора, про що свідчить відображена на рис. 1 динаміка валової продукції сільського господарства України.

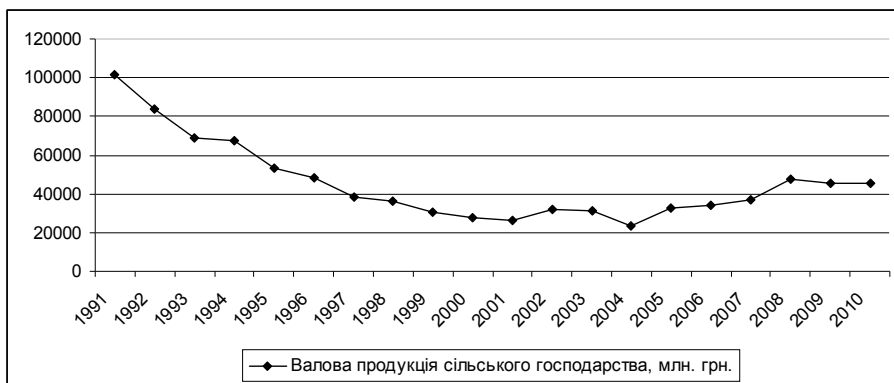

Рис. 1. Обсяги валової продукції сільського господарства України за період 1991–2010 рр., млн грн

Джерело: побудоване за даними [1, с. 11].

Не підлягає сумнівам той факт, що багато проблем, які наразі є характерними для аграрного сектора економіки, спричинені недостатньою

ефективністю менеджменту сільськогосподарських підприємств. Дослідження багатьох наукових робіт та досліджень вітчизняних науковців дозволив виокремити наступні головні проблеми управління аграрними підприємствами як державної, так і приватної форм власності.

1. Низька ефективність управління якістю продукції аграрних підприємств, що призводить до зниження конкурентоздатності вітчизняної сільськогосподарської продукції на міжнародних (у першу чергу – європейських) ринках. Так, лише 3% українських м'ясопереробних комбінатів, 34,6% молокопереробних підприємств сертифіковані згідно з міжнародними стандартами якості [8].

2. Недостатньо розвинена галузева інфраструктура АПК, що призводить до збільшення витрат аграрних підприємств на виробництво, транспортування, зберігання тощо [2]. Зростання витрат сільськогосподарських підприємств на виробництво продукції збільшує її собівартість та, у свою чергу, призводить до послаблення конкурентних позицій відносно закордонних аналогів. Відзначимо, що більшу частину в загальній питомій вазі витрат на виробництво сільськогосподарської продукції вітчизняних підприємств займають матеріальні витрати, які безпосередньо входять у собівартість продукції (рис. 2).

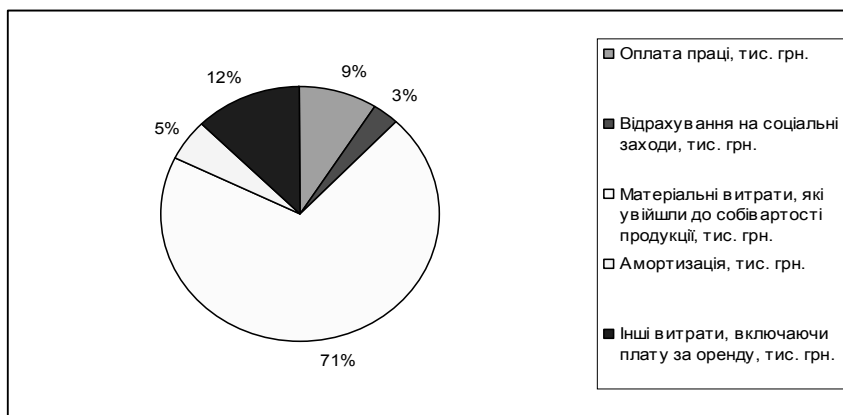

Рис. 2. Витрати на виробництво продукції сільського господарства за елементами, 2010 р.

Джерело: побудовано за даними [3, с. 18].

3. Суттєва недосконалість державного регулювання та управління агропромисловим комплексом України з боку профільного міністерства та відомств, інших державних органів, діяльність яких безпосередньо стосується сільського господарства, недостатня ефективність діяльності державних сільськогосподарських підприємств (через відсталі порівняно з недержавними підприємствами технології та інші недоліки) [4, с. 16-18]. Все вищенаведене обумовлює низьку рентабельність виготовлення сільськогосподарської продукції, що підтверджується даними рис. 3.

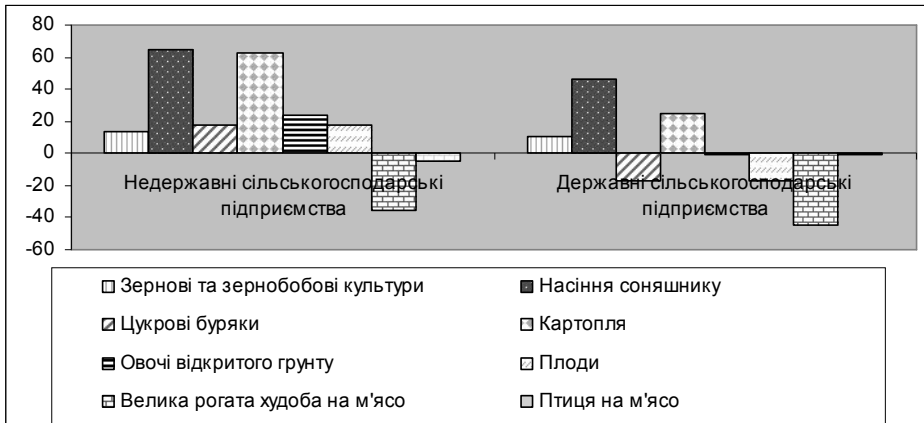

Рис. 3. Рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції за 2010 р., %

Джерело: побудовано за даними [6, с. 13].

4. Низький рівень технічного оснащення та оновлення сільськогосподарського виробництва, застарілість технологій та обладнання, яке використовується, недостатній рівень інноваційної діяльності менеджменту аграрних підприємств, що призводить до зниження темпів технічного «переозброєння», а це у свою чергу, веде до падіння конкурентоспроможності продукції вітчизняного АПК порівняно із зарубіжними аналогами.

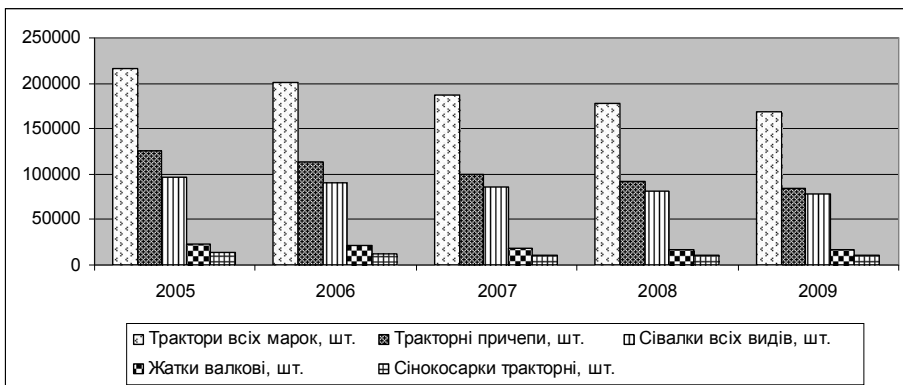

Рис. 4. Наявність основних видів сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах у 2005–2009 рр., шт.

Джерело: побудовано за даними [5, с. 8].

Підтвердженням скорочення рівня технічного оснащення вітчизняних сільськогосподарських виробників є негативна динаміка кількості основних видів техніки, яка використовується в даній галузі (рис. 4).

5. Недостатнє забезпечення вітчизняних аграрних підприємств висококваліфікованим кадровим ресурсом [7, с. 312–313]. Низький рівень кваліфікації персоналу українських аграрних підприємств, а також робота за застарілими стандартами та технологіями призводить до суттєвого падіння рівня якості продукції, що виготовляється.

6. Низька привабливість сільської місцевості для потенційних працівників, що обумовлене відсутністю належної інфраструктури, умов проживання та праці робітників, які можуть у перспективі поповнити кадровий склад вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Так, за даними Державного комітету статистики України, за період 2007–2010 рр. кількість зайнятих працівників у сільському господарстві скоротилася з 3998,3 тис. ос. до 3115,6 тис. ос., що підтверджує наведені раніше проблеми та перешкоди на шляху розвитку українського села й сільського господарства в цілому.

Вивчення сутності та наслідків впливу вищезазначених проблем й недоліків менеджменту аграрних підприємств України на перспективи розвитку сільськогосподарської галузі дозволяє нам розробити заходи з підвищення ефективності управління аграрними підприємствами (табл. 1).

Таблиця 1. Заходи й шляхи вдосконалення менеджменту аграрних підприємств України державної та приватної власності

Державні підприємства	Приватні підприємства
Активізація інноваційних процесів, стимулювання розробок та впровадження інноваційних ідей працівників сільськогосподарських підприємств, використання кращого досвіду й практики зарубіжних компаній даної галузі	
Залучення значних інвестицій для розвитку галузі в цілому (інфраструктурні проекти з розвитку українського села)	Участь у міжнародних інноваційних процесах шляхом представлення інноваційних проектів розвитку в спеціалізованих фондах (отримання гранту на реалізацію проектів)
Підвищення якості освіти спеціалістів для сільського господарства на засадах інновацій, інноваційного мислення, вивчення кращої світової практики	Проведення якісної кадрової роботи з пошуку та найму кваліфікованих працівників, стимулювання перспективних студентів для подальшої роботи на підприємствах
Стимулювання впровадження та розвитку процесів контролю якості й сертифікації продукції відповідно до національних та міжнародних стандартів, дотримання вимог міжнародних стандартів якості праці в галузі	
Активна робота з підвищення привабливості українського села, яка зупинить відтік перспективних молодих кадрів	Ефективна взаємодія з державними органами влади на всіх рівнях з метою формування державно-приватного партнерства в Україні, що дасть можливість побудувати конструктивні взаємовідносини між аграрними виробниками та державою
Проведення активної державної політики підтримки галузі з огляду на перспективи якісного використання існуючого природно-кліматичного та господарського потенціалу України	

Висновки

Аналіз сучасного стану сільського господарства України дозволяє з впевненістю стверджувати, що актуальність розробки та практичного впровадження рекомендацій, запропонованих у даній статті, є надзвичайно високою. Не викликає сумнівів те, що наведені пріоритетні напрямки розвитку менеджменту вітчизняних аграрних підприємств не є вичерпними – перелік необхідних рекомендацій відносно підвищення ефективності менеджменту повинен бути розширений завдяки оптимізаційним заходам, які будуть стосуватися конкретного сільськогосподарського підприємства (що знаходиться як у державній, так і приватній власності). Вищезазначене має стати предметом подальших досліджень та розробок, які, у свою чергу, набувають все більшого значення у контексті євроінтеграційних процесів України.

Перспективи подальших досліджень

Отримані результати дослідження ефективності менеджменту сільськогосподарських підприємств дозволяють стверджувати, що дані підприємства мають великий резерв для підвищення ефективності своєї діяльності. Запропоновані рекомендації відносно покращення управління аграрними підприємствами є першим кроком на шляху до системного підвищення конкурентоздатності сільськогосподарських підприємств через покращення їхнього менеджменту.

Література

1. Валова продукція сільського господарства // Державний комітет статистики України: статистичний бюлетень «Валова продукція сільського господарства України за 2010 рік». – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Варченко О. М. Зарубіжний досвід державної підтримки сільськогосподарського виробництва та напрями його використання у вітчизняній практиці // Економіка та управління АПК: збірник наукових праць / Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – Біла Церква, 2011. – С. 11–16.
3. Витрати на виробництво продукції сільського господарства за елементами за 2010 р. // Державний комітет статистики України: статистичний бюлетень «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік». – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Левандівський О. Т. Особливості державного регулювання АПК / Економіка та управління АПК: збірник наукових праць // Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – Біла Церква, 2011. – С. 16–20.
5. Наявність основних видів сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах у 2000–2009 роках / Державний комітет статистики України: Статистичний бюлетень «Наявність сільськогосподарської

техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2010 році» // . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції за 2010 р. // Державний комітет статистики України: статистичний бюлетень «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік». – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. *Турчина С. Г.* Кадрове забезпечення та якісний склад персоналу у сільськогосподарських підприємствах. // Збірник наукових праць Луганського НАУ. – Серія “Економічні науки”. – №14(26). Том 3. – Луганськ, 2002. – С. 311–314.

8. *Ціхановська В. М., Павленко Ю. М.* Конкурентоспроможність вітчизняної агропродовольчої продукції та напрями її підвищення на світовому ринку // Економіка та управління АПК: Збірник наукових праць / Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – Біла Церква, 2011. – С. 66–70.
